

Rut Kolínská

Děti jsou domácí stříbro a o to se pečuje, aby dlouho vydrželo

Narodila se v rodině evangelického faráře, zažila ústrky minulého režimu, do veřejného života vstoupila aktivně v druhé polovině osmdesátých let, evropskou proslulost si získala jako zakladatelka mateřských center. Václav Havel o ní mluvil jako o ideální budoucí prezidentce. Rozhovor, který vedu s touto drobnou dámou, se zákonitě rozklene nad základními kategoriemi, jež musí naše společnost prosvětlit či nově definovat.

Jiří Chum

V osmdesátých letech jste byla u zrodu hnutí, které velmi dovedně vystupovalo proti tehdejšímu režimu. Jak vznikly Pražské matky?

Byl to důsledek přirozené touhy žen zajistit svým dětem lepší budoucnost. Pražskou kotlinu tehdy zasahovaly velké inverze, tak nás několik napsalo hlavnímu hygienikovi, kdy tedy vlastně máme chodit s dětmi ven. Odpověď byla hloupá: děti se přece zotaví ve školách v přírodě. Brzy pak byla v Praze konference sousedních zemí k životnímu prostředí, tak jsme vzaly kočárky s dětmi a šly demonstrovat. Prošli jsme centrem, zpívaly a nesly transparenty o důležitosti ekologie pro zdraví. Esenbáci nás museli přece jen nechat na pokoji a my se postupně stávaly součástí veřejného protirežimního odporu.

Po revoluci jste vešla v širokou známost projektem, který se zaměřil na podporu toho, co je jádrem každé fungující společnosti. Často připomínáte, že začátek se odvíjel od trochu romantické náhody. S odstupem času to působí jako legenda, ale odehrálo se to za poetických okolností. Představte si soumrak, na Tři krále v roce 1990, s manželem a dětmi koledujeme pro Jedličkův ústav. Máme kostýmy, nejstarší dcera hraje na housle.

Dá se s námi do hovoru paní a shodou okolností shání kontakt na Pražské matky! Pozvu ji k nám domů. Představí se, je socioložkou, pochází z Moravy a léta už žije v Německu. Vypráví mi, jak tam fungují mateřská centra. Nadchne mě to, představuji si, jak takový projekt může probudit lidi na sídlišťích, jak může prolomit anonymitu obvyklou ve městech a vytvářet přirozené sousedské vztahy. Běží mi to hlavou, ale ta myšlenka mi přece jen nepřijde tak naléhavá, protože naše rodina je známá otevřeným životem, naším nepříliš velkým bytem stále proudí spousta přátel s dětmi. Za rok se Alena Wagnerová, ta socioložka, objeví znovu. Otevřu jí s pátým dítětem na ruce. Tak podívej, řekne mi, s pěti dětmi už nemáš co na práci, tak koukej založit mateřské centrum! Pozvala nás do Mnichova a tam jsem se „nakazila pozitivním virem“ mateřských center. Kromě založení prvního centra jsem vytvořila české know-how mateřských center, pomáhala vzniku dalších center po celé republice a budovala jejich neformální síť. V zájmu silnějšího hlasu na prosazování lepších podmínek pro život rodin i mateřských center jsme nakonec v roce 2002 registrovali občanské sdružení Síť mateřských center. Dnes máme téměř 300 členských organizací a letos jsme se přejmenovali na Síť pro rodinu.

Co vlastně inspirovalo myšlenku mateřských center?

Řekněme, že sousedská výpomoc, obvyklá kdysi na vesnicích. V nových podmínkách podporují centra aktivní rodičovství. Bývají registrovaná většinou jako spolek. Matkám na mateřské dovolené umožnila vyjít z izolace, z náročného denního koloběhu činností spojených s péčí o děti. Mohou si vzájemně pomáhat, vyměňovat zkušenosti, děti se setkají s vrstevníky. Později centra rozvíjejí různorodé akce a projekty pro celé rodiny. Podobně jako v Německu, už i u nás podporují i mezigenerační spolupráci, zapojují se do nich na dobrovolnické úrovni i seniorky a senioři. Matky mají příležitost zúčastnit se různých kurzů, sloužících nejčastěji ke zdokonalení v profesi, takže návrat do zaměstnání není pro ně tak zlomovou záležitostí. Velmi mne těší, že základní princip činnosti center, a sice svěpo-

mocné skupiny, se stal uznávanou metodou sociální práce.

Jak centra proměňují své okolí?

Úspěšnost se měří spokojeností zúčastněných. Jsou centra, která slouží jen pro setkávání matek, více než polovina jich přerůstá v komunitní centra pro vícegenerační rodinu. Víceméně supluje to, co bývaly farnosti, evangelické sbory, kde život pulzoval obdobně. Setkávání matek postupně přerůstají v aktivní odezvu na problémy obce. Začnou spolupracovat s radnicemi, tu zařídí bezpečný přechod přes rušnou ulici, jinde se výrazně podílejí na kulturních akcích. Mnohé z žen, které se začaly setkávat v mateřských centrech, vstoupily později do komunální politiky. Dnes už tam máme kolem tří set zastupitelů, desítky radních, několik místostarostek, tři starostky. Nesou odpovědnost nejen za svoji rodinu, ale i za komunitu, podílejí se na rozhodovacích procesech v samosprávách. Muži a ženy mají odlišné vidění. Ženy mají blíže k péči, k bezprostřednímu okolí a chtějí věci hned, nechtějí čekat. Muži vidí v různé perspektivě, mají pocit, že se věci musí strategicky naplánovat a uskutečnit, až to bude vhodné. Takhle se ovšem mnohé promarní. Od roku 2004 máme soutěž Společnost přátelská rodině. Oceňujeme v ní organizace a firmy, které dokážou odvést pro podporu rodiny něco navíc. Neziskový sektor je v podpoře rodiny nezastupitelný.

Financování je zřejmě dobrodružnou záležitostí.

Bohužel ano a platí to pro většinu neziskového sektoru. Představitelé státu by si měli uvědomit, že každá koruna vložená do neziskového sektoru se v něm čtyřikrát obrátí. Jsme členy mezinárodní sítě ženských organizací, takže vidím, že ani v zahraničí nemá neziskový sektor ustláno na růžích. Stále musejí psát projekty, ale pokud jde o spolupráci s politiky, jsou tam naprosto jiné vztahy. Specifický český problém je, že svoji práci neumíme pořádně představovat veřejnosti. Utváří se už i u nás určitá skupina mecenášů, ovšem zdaleka není srovnatelná s rozsahem, jakého mecenášství dosáhlo ve Spojených státech. Pokud to jde, poskytnou prostory k provozu center obce nebo církve. Vlastní činnost je založena

na dobrovolné práci. Každoročně předkládáme projekt Ministerstvu práce a sociálních věcí, který částečně pokryje náklady na práci krajských koordinátorů, poradenské a vzdělávací aktivity. Evropské projekty jsou zaměřené na trh práce a rovné příležitosti, tedy jen na část našich činností. Někde přispívají obce či kraje, do mateřských center plyne mnoho prostředků od manželů aktivních matek.

Dostalo se vám velkého mezinárodního uznání.

Ano, v roce 2003 jsem byla vyhlášena Ženou Evropy. Cena se uděluje ženám za výjimečný čin ve vědě, kultuře nebo občanské společnosti, který má mezinárodní dosah. Získala jsem ji za vytvoření Sítě českých mateřských center a jejich zapojení do mezinárodních organizací, například Groots International, která sdružuje svépomocné ženské skupiny z celého světa.

Má dnes Evropa pokoru a víru?

Chcete po mně velké zobecnění. Já při své naivitě věřím, že někde skrytě pokora a víra přítomné jsou, jen je třeba lidi povzbuzovat, aby je rozpoznávali. Aby někdy nechali rozum přede dveřmi a jednali podle srdce. Jsem křesťanka, vnímám však spousta náboženských vlivů, různé ideové směry, mnoho hledajících lidí. Nabídka je ovšem široká a lidé si pak pod vírou často představují něco jiného, než ona ve své podstatě je. Chaos konzumu infikoval pokoru potřebnou k vnitřnímu rozhovoru a bez soustředěnosti nelze takový rozhovor vést.

Kam se ve společnosti konzumu ukryly prvky lidové kultury?

Ta se hodně proměnila, ještě jsou rodiny, které udržují nebo obnovují tradice, v některých oblastech se zachoval přirozený folklór. Vedle toho se ale vytváří nová lidová kultura. Velmi mě těší, že v mnohých městech se právě mateřská centra stala hlavními aktéry veřejného života v mnoha komunitách: obnovila masopust, otevírání studánek, svatomartinské průvody. Vedle obnovených tradic vznikají nové. Projevuje se zájem o návrat ke kořenům, vidíte jej na vytváření rodokmenů s pomocí matrik. O lidovou kulturu se neobávám. Tak, jak se

mění společnost, proměňují se i tradiční zvyky. Uspěly i zvyky odjinud, třeba Santa Claus, Halloween a Valentýn. Příjemným překvapením je, že komunitní život se prosazuje dokonce na sídlišťích velkých měst. Jsem nadšená, že v současném virtuálním světě lidé nacházejí čas, prostor a chuť k tomu, aby se scházeli a něco společně vytvářeli.

Co způsobuje to, že zejména takzvaná velká politika hrubne a o občany projevuje zájem jen před volbami?

Jsou tady skupiny obyvatel, jimž připadá hrubost důvěrná a vtípná, neomalenost se pevně usídlila v jejich jazyce a chování. Někteří politici se snaží připoutat k sobě pozornost takových skupin, podbízejí se jim, používají jejich slovník. Vědomě jdou cestou populismu, oslovují část obyvatel, která je vlastně ničím nezajímá, protože potřebují jenom jejich hlasy ve volbách. Místo toho, že by politici ztělesňovali nadčasové ideály, povzbuzovali svoje spoluobčany a podporovali jejich světlé stránky, které mohou obohatit celou společnost, tak hrají na jednoduchou notu, občany obalamutí a bez skrupulí zneužívají svoje postavení ve veřejné politice jen k vlastnímu prospěchu. Žijeme v kotlině obklopené horami, v průsečíku tradičních cest z jihu na sever a ze západu na východ. Přečkali jsme v uplynulých stoletích náročná období, nejruznější nájezdy, husitství, jeho úpadek, nástup násilné rekatolizace, světové války, dvě totality. Odtud se odvíjí zdejší dvojí hra. Máme ji v genové paměti: něco doma, něco jiného venku, těch „věrných“ setrvalo velmi málo. Vidíte to i ve snaze obcházet zákony, pořád se na něco vymlouvat, hledat příčinu v druhých a nevědět, jaký význam má soudržnost pospolitosti. Lidé si zvykli za někoho se schovávat, neříkat svůj vlastní názor. Setrvalý nátlak, „výroba“ uniformního myšlení, to po několika generacích mělo za důsledek upouštění od „viditelné víry“, od sounáležitosti s křesťanským sborem. Když hovořím na téma víry s přáteli v jiných zemích, nemám nakonec pocit, že by to u nás bylo zase tak dramatické. Co u nás rozměňoval tlak totalitního režimu, to u nich obdobně zeslaboval konzum. My jsme si vlastně náš churavějící duchovní svět jen přenesli do podobného kupé.

Neměli bychom se hanět a dělat se horší než naše okolí.

Proč se tak pořád shazujeme?

My se na jednu stranu shazujeme, nemáme dostatečné sebevědomí, a v tom, jak jsem již zmínila, má svoji roli naše historie, v níž jsme byli často porobení. Na druhou stranu si zase vyskakujeme. Brusel nám nemá co přikazovat! Pro celé období od listopadu 1989 je typický nedostatek odpovědnosti. Když jsme začali jezdit do ciziny na stáže a konference, nejčastěji nás nově získaní přátelé a spolupracovníci upozorňovali právě na deficit odpovědnosti. Jestliže si budeme vědomi její potřeby a budeme se v široké míře podílet na uplatnění svých schopností a dovedností v zájmu společnosti, atmosféra v ní se zásadně promění. Odpovědnost a sebevědomí jsou dvě spojitě nádoby, které by měla naplňovat pokora. Přikláním se k tomu názoru, že pokora je síla. Podobně jako svoboda spočívá v podřízení se nejvyšší autoritě.

Napadá mě Kantův kategorický imperativ...

Ano, to je metafora propojení síly, pokory a následně odpovědnosti: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.

Podporuje euroamerická civilizace dostatečně rodinný model? Jak vrátit rodině úctu a respekt?

Snaha definovat rodinu je patrně nekonečný proces. Osobně v ní vidím ten šířeji založený ideál: rodiče, dítě, babičky, dědečkové, strýčkové, tetičky. Velká rodina, která se postupně zužovala, jak se prostorově nebo hodnotově narušovala provázanost tradičních struktur. Teď však dochází k poškození vazeb v samotném jádru rodiny, a sice rodičů mezi sebou a rodičů s dětmi. Není to nic povzbudivého, nicméně pokud náš model rodiny zrušíme, co zůstane podstatou této civilizace? Kam budeme směřovat? Současná společnost se „ideálu“ vzdaluje. Chybí nám totiž ochota o dobré vztahy v rodinách usilovat. Ve vztazích by se nemělo zápasit proti sobě, ale hledat, co nás spojuje. Někteřím z nás se daří setrvat v blízkosti tradičního, ideálního modelu, jiní zůstávají vně, například samoživitelky a samoživitelé. Málo lidí u nás dnes chápe, že pokud děti budou mít možnost

vyrůstat v dobrých rodinách, přinesou společnosti mnohem větší užitek. Pravdou zůstává, že se mění role jednotlivých členů rodiny. Záleží na nás, jak s nimi naložíme, ale v každém případě bychom naše zájmy měli poměřovat zájmy dítěte.

Jakou změnu mohou přinést nastupující generace?

Mám příslušníky téhle generace doma, záleží na tom, v jakých podmínkách jako děti vyrůstali. Malinko mě znepokojuje, že nejprve se vydávají za osobními zážitky, založení rodiny odsouvají, ale plánují ji. Přinášejí úžasné myšlenky, ne všechny se mohou naplnit, ale je dobře, že s nimi provokují. Potřebujeme dialog s touto generací, abychom nenahlíželi věci kolem nás setrvačně. Budou ochotni podílet se na veřejných věcech? Na odpověď si musíme ještě několik let počkat.

Mnohé mladé ženy ve věku kolem třicítky promarňují šanci stát se matkami, jsou okouzlené svou pracovní kariérou. Co jim vzkazujete?

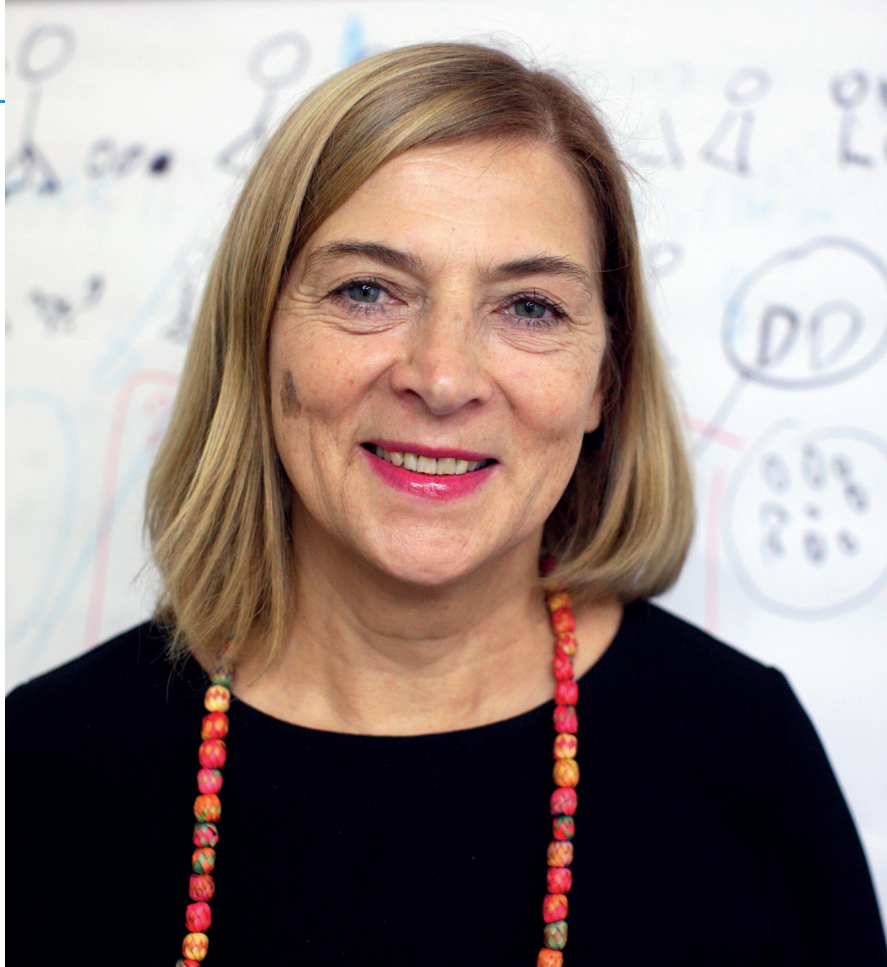
Kariéra počká. Člověk vytváří její základy od školy, období, kdy může mít děti, je relativně dlouhé. Jenže čas, ve kterém je může zodpovědně vést a vychovávat, kdy je plný životní síly a v patřičném vnitřním rozpoložení, je vymezen mnohem úžeji. Ve věku, kdy biologické hodiny odbíjejí s nejvyšší naléhavostí, už vnímáte různé situace úplně jinak než odvážně mládí. Nejen, že kariéra počká, ale pokud člověk kvůli ní možnost mít děti promarní, velmi se ochuzuje. Děti otevírají člověku úplně jiný pohled na život, přinášejí zkušenosti, které žádné zaměstnání nenabídne a žádné peníze nevyváží. Někdy dokonce rodina s dětmi kariéru rodičů urychluje. Doma zaznívají otázky, které jinde neuslyšíte. Děti jsou domácí stříbro a o to se pečuje, aby dlouho vydrželo. Když je máme, chceme, aby se rodová tradice přenášela z generace na generaci. Je to jediný způsob, jak mravní hodnoty, zvyky, obyčeje, dovednosti – a zejména model odpovědnosti – posouvat v čase a na území, kterému dnes jen velmi skoupě říkáme vlast.

V čem je nyní mladý muž jiný než jeho otec a dědeček?

Vyrostla jsem v rodině evangelického faráře. Táta po válce studoval ve Spojených

Mgr. Rut Kolínská
(*1953 Havlíčkův Brod)

absolvovala po maturitě na gymnáziu v Boskovicích (1971) dvouletou nástavbu Školský ústav umělecké výroby v Praze. Pracovala jako domácí dělnice pro Ústředí lidové umělecké výroby a dálkově vystudovala etnografii a folkloristiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1979–1984). Byla jednou ze zakladatelek ekologického sdružení Pražské matky (1988) a prvního mateřského centra v Praze (1992), později založila Síť mateřských center v ČR (2002), jíž je prezidentkou. Absolvovala stáže v Deutsche Jugend Institut Mnichov a Groots International ve Vancouveru. Je členkou Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, předsedkyní Výboru pro sladění pracovního, soukromého a rodinného života a členkou kolegia hnutí Minerva 21. Je nositelkou ceny Žena Evropy 2003 a ocenění Sociálně prospěšná podnikatelka 2005. V roce 2016 byla zařazena mezi 25 Top žen Česka z veřejné správy.

ných státech a odtamtud si přivezl takové zvyky, jako že chlap může umýt nádobí, uvařit, zašívát ponožky, chodit ven s kočárkem. Zprvu jsem vůbec nevnímala, že u nás na vsi je pro lidi sice autoritou jako farář, jenže jako chlap byl totální nula! V posledních desetiletích nastal veliký posun. Čeští tátové jsou daleko víc vidět už u hodně malých dětí. Možná to souvisí i s tím, že nemusí na vojnu, mají k rodině větší vztah a je krásné, když se sejdou chlapi v hospodě a baví se o dětech. To jsou momenty, které nemůžeme nevidět. Neměli bychom však zapomínat, že rozdíly v mužském a ženském přístupu k dětem a jejich výchově vždycky zůstanou. Je třeba je dokonce respektovat a podporovat.

Co soudíte o vznikající koncepci státní rodinné politiky?

Vnímám ji jako dobrý impuls, rozhýbání stojatých vod. Možná je ta koncepce poněkud akademická. Přípravuje ji odborná komise, ale není v ní slyšet hlas uživatele systému. Ten by podle mne měl zaznívat souběžně. Oceňuji, že ve sladování pracovního a rodinného života se největší význam přikládá ohledům na potřeby dítěte. V přemíře modelů je obtížné nalézt takový, v němž by všichni

cítili ochranu. Neměli bychom se vzdávat ideálu rodiny, kolem něho krouží různé zájmy. Chápu, že vytvářet takový dokument po létech nečinnosti a podceňování významu rodiny není jednoduché. Považuji jej za nadějný začátek.

Jaká je vaše vize blízké budoucnosti této země?

Lidem chybí jistota všedního dne, vytratila se důvěra v politiku a ve správu země. Naše země potřebuje především sebevědomé a zodpovědné občany, lidi, kteří jsou pracovití, poctiví, obětaví a svobodně smýšlející. Lidi s potřebným vzděláním a tolerancí, kteří vnímají potřeby jiných a dokážou si vzájemně pomáhat. Naše země potřebuje rodiče, kteří pomáhají svým dětem budovat osobní identitu. Stejně tak potřebuje dobré školství a dostupné nejen celoživotní vzdělávání, ale také kulturu, která obohacuje a dotváří naše osobnosti. Sebevědomí a svobodní – tudíž zodpovědní občané pak potřebují prostor pro svobodné rozhodování, jedině takové může být zodpovědné. Svobodná volba znamená mít nejen možnost výběru, ale i pravidla, která nám to umožňují a která nás k výběru motivují. Považuji za nesmírně důležité, aby děti odmalička věděly, že zde je jejich

domov. Neměli bychom se vyhýbat slovu vlast. Chápu, že mnohým z nás může znít pateticky, na patos si v této zemi příliš nepotrpíme. Vlastenectví souvisí s úctou a pokorou k předchůdcům, kteří se významně podíleli na utváření této země. Mělo by se o nich učit ve škole, jejich činy přibližovat prožitkovými metodami. Žijeme dlouho v relativním míru. Nedovedeme si představit, co to je obětovat svůj život za životy druhých. Měli bychom v lidech vzbuzovat chuť tady žít a tuto zemi považovat za svoji vlast. Vlastenectví musí vycházet od vrcholných politických představitelů, což dnes vůbec necítím. Oni nejsou elitou, která by svým příkladem představovala humanitní ideály a mravní imperativ. Skutečná elita národa ani není příliš vidět v médiích. Dovedu si ji dobře představit jako kohokoli, kdo dělá dobrou práci pro svoji vlast, snaží se ji stále vylepšovat a svým příkladem pro nejbližší okolí proměňuje společnost. Skvělá elita, která pracuje pro naši budoucnost, jsou nepochybně matky. Síť pro rodinu je významná celorepubliková organizace. Moc bych si přála, aby pomáhala i nadále rozvíjet prostředí, které je přátelské jak k rodině, tak těm, kteří chtějí pro tuto zemi něco dobrého udělat. ■